

Motion till riksdagen 2019/20:611

av Mats Nordberg m.fl. (SD)

Äganderätt i Sverige

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att systemen för ersättning i samband med brukandebegränsningar av mark behöver omarbetas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om markägares rättigheter vid skydd av skog och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om pågående markanvändning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att planering av grön infrastruktur inte bör omfatta enskilda markägare och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att andra metoder än totalt skydd alltid bör övervägas innan beslut tas om formellt skydd av privat mark och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beslut om att undanta privat mark från brukande ska fattas endast efter samråd med ägaren och efter att andra alternativ prövats, och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tydligare fastställa att allt nyttjande av naturen på allemansrättens grund måste ske med respekt och hänsyn till den som äger och brukar marken och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tydligare fastställa att professionellt nyttjande av naturen på någon annans mark måste ske efter överenskommelse med den som äger och brukar marken, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta avhysningen av illegala ockupanter av mark och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det inte bör vara möjligt att mot markägarens vilja utnyttja någon annans egendom för kommersiella ändamål och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en allemansrättsbalk som fastställer allemansrättens rättsliga ställning inom svensk rättsordning och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att begränsa miljöorganisationers möjligheter att begära rättslig prövning av normala skogsbruksåtgärder och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att strandskyddets regler behöver omarbetas för att inte innebära onödiga inskränkningar i utveckling av glesbefolkade områden och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att miljöbalkens riksintressen bör begränsas till antal och omfattning och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ersättningsformerna vid bildandet av vattenskyddsområden och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en strategi för en långsiktigt hållbar användning av åkermark där särskilt värdefull åkermark ska kunna skyddas och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att jordförvärvslagen varken bör ändras eller genomgå en översyn och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det behövs lättnader när det gäller att upphäva besittningsskyddet för vissa sidoarrenden och att det dessutom bör införas ett mindre starkt skydd för korta arrenden och tillkännager detta för regeringen.

Inledning

”Land skall med lag byggas”, stadgar flera av de medeltida landskapslagarna. Svenska lagar har som regel kristallklara syften till både bokstav och anda då det gäller grundlagen och egendomsskyddet. Där står: *”vars och ens egendom är tryggad genom att ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna eller till någon enskild genom expropriation eller något annat sådant förfogande eller tåla att det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen.”*

Äganderätten är ett av det demokratiska samhällets viktigaste grundfundament. Det enskilda ägandet möjliggör frihet och självbestämmande, vilket är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle. Det motiverar initiativ, investeringar och arbete och bygger vårt välstånd.

En markägare som inte känner trygghet i sin rätt att fritt eller inom väl kända och varaktiga ramar bruka sin mark kan inte förväntas göra långsiktiga investeringar. Liksom äganderätten är helt central för att ett samhälle ska utvecklas positivt är markägarrens tilltro till att han fritt kan bruka sin mark nödvändig för utvecklingen inom jord- och skogsbruk. Detta är speciellt viktigt beträffande skogsbruk eftersom skogar har så lång omloppstid. Generationers arbete och investeringar kan behövas för att åstadkomma avkastning i samband med slutavverkning efter upp till hundra år av skötsel. Samma sak gäller även jordbruk, där dikning, vägbyggnationer och investeringar i byggnader. Dessa är exempel på investeringar som är viktiga för hela samhället men som görs av

den enskilde näringsidkaren i trygg visshet om att han ska få avkastning genom fortsatt nyttjande av sin mark.

Dessvärre tenderar Sverige i dag att utvecklas till ett land där lagarna inte ger den enskilde klar vägledning, utan är relativt allmänt hållna. Som en följd av detta blir allt fler beslut som rör privata näringsidkare en följd av enskilda tjänstemäns agerande. Lagar och regler behöver därför blir tydligare och ha som ett grundläggande mål att markägare ska känna trygghet i att våga satsa tid och pengar på att utveckla sina näringar.

Den viktigaste faktorn för landsbygdsutveckling är privata initiativ. Att stötta markägare, inte försvåra för dem i deras förverkligande av sina idéer, måste vara en grundläggande för våra myndigheter.

1 Expropriation och begränsningar av ägande- och brukanderätt

Expropriation liksom inskränkningar av brukanderätt för privata ägare ska i det längsta undvikas, eftersom det påverkar markägares tilltro till långsiktiga egna satsningar på negativt sätt. Staten är en stor markägare, och i första hand bör allmänt ägd mark användas för offentliga syften, exempelvis för naturskydd av olika slag. Det kan dock inte undvikas att privat mark ibland måste tas i anspråk. Den som genom expropriation eller liknande förfarande tvingas avstå sin egendom eller brukandet av den måste vara tillförsäkrad full ersättning för förlusten. Ersättning ska också vara tillförsäkrad den för vilken det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad på sådant sätt att pågående markanvändning inom berörd del av fastigheten försvåras eller att skada uppkommer.

Kompensationsmodellerna för brukandebegränsningar av mark som inskränker brukande- eller äganderätten behöver utredas för att begränsa ekonomiska förluster för markägaren och skydda dennes tilltro till säkerheten i att utveckla och driva sin verksamhet.

2 Markägares rättigheter vid skydd av skog

Sammanlagt är enligt siffror från 2018 27 procent av Sveriges skogsareal undantagna från aktivt skogsbruk. Eftersom det tidigare var huvudsakligen lågproduktiv skog på impediment och i fjällvärlden som var undantagna från skogsbruk har under senare årtionden stora ansträngningar gjorts för att öka arealen skyddad och mer högproduktiv skog. Detta har skett både genom statligt formellt skydd och genom skogsägares frivilliga skydd, ofta knutet till skogsskötselcertifiering. Samhällskostnaden för att avstå skogsbruk på dessa arealer är mycket stor, inte minst ur ett landsbygdsperspektiv. Pressen från statens sida att mycket snabbt öka arealen skyddad skog har lett till ineffektivt skydd, där stora arealer visserligen skyddas, men där nyttan med stor sannolikhet ofta är marginell. Det behövs nu en period av återhållsamhet för att utvärdera vad som skyddats, omfördela arealer snarare än att öka arealerna samt för att se över hur naturskyddet kan bli mer effektivt och samtidigt prioritera markägarnas deltagande i och nytta av det fortsatta arbetet.

Under senare år har en lång rad fall blivit omskrivna där myndigheters begränsande av skogsavverkningar har uppfattats som övergrepp av de berörda markägarna och där det förefaller som om godtyckliga motiv tillgripits för att hindra avverkningar. Varje sådant fall riskerar att leda till minskad motivation till investeringar i skogsskötsel hos skogsägare. Det är viktigt att inse att negativa erfarenheter sprids snabbt via media och personliga kontakter. Därför påverkas inte bara investeringsviljan hos dem som drabbats själva, utan sannolikt hos en mycket stor andel av Sveriges enskilda skogsägare.

I vår tid, när vi har tagit beslut om att minska användandet av fossilbaserade material och bränslen, spelar de aktiva skogsbrukarna en nyckelroll. De behöver samhällets stöd från inblandade myndigheter och en positiv tillämpning av lagstiftningen som gynnar aktivt skogsbruk. Regeringen ska vidta åtgärder för att omgående kraftigt begränsa antalet fall där skogsägars avverkningar stoppas i samband med att avverkningsanmälan inlämnas.

Vid begränsningar av pågående skogsbruk ska full ersättning utgå. Det är inte rimligt att undanta en minsta del, exempelvis 5 eller 10 procent av virkesvärde eller markvärde vid beräkning av ersättning när planerad avverkning begränsas eller förhindras av myndigheterna. Dessutom är det viktigt att en sådan gräns inte tillåts utgöra standard- eller miniminivå i Skogsstyrelsens eller länsstyrelsernas praxis. Lika viktigt som att ersättning ska utgå är att den skall betalas med kortast möjliga fördröjning från det att beslut om inskränkt brukande- eller äganderätt tagits och att om ersättning ej betalas inom givna tidsramar, beslutet ska anses upphävt.

I juli 2018 trädde en ny förvaltningslag i kraft (2017:900). Lagens § 5 fastslår att myndigheters åtgärder ”aldrig vara mer långtgående än vad som behövs och får vidtas endast om det avsedda resultatet står i rimligt förhållande till de olägenheter som kan antas uppstå för den som åtgärden riktas mot”. Skog sköts vanligen i många årtionden innan den når slutavverkningsålder och inkomsten vid en slutavverkning kan vara den enda större intäkten från ett skogsinnehav inom tio eller tjugo år. Det är uppenbart att hindrandet att tillgodogöra sig en sådan intäkt skapar mycket stora olägenheter för skogsägaren. Skogsägars rätt att utföra avverkning, förutsatt att skogsvårdslagens generella krav är uppfyllda, skyddas av denna proportionalitetsprincip.

Förvaltningslagen innehåller också bestämmelser om jäv (§§ 16–18). Tjänsteman med medlemskap i organisationer med uttalat mål att förhindra avverkningar riskerar att vara jävig beträffande beslut som kan leda till att avverkningar hindras. Därför föreslås att systematisk och löpande uppföljning görs av hur ofta och på vilken grund avverkning stoppas, så att myndighetsutövningen kan likformas och jäv undvikas. På motsvarande sätt kan en tjänsteman på grund av jäv underlåta att införa begränsningar i samband med avverkning trots att där finns akut hotade arter. Ett verktyg för sådan uppföljning kan också behöva utvecklas.

Det behövs nu en period av analys och förbättringsarbete. Totalarealen formellt skyddad skog behöver inte ökas ytterligare. Staten bör också införa ett moratorium mot nya nyckelbiotoper tills nuvarande förhållanden ändrats, så att inte enskilda skogsägare tillåts bli drabbade tredje parter. Den totala arealen registrerade nyckelbiotoper omfattar nu efter en mycket snabb ökning omkring 470 000 hektar. De belopp som de närmaste åren anslås för att identifiera ytterligare nyckelbiotoper bör i stället läggas på att ersätta skogsägare som förlorat brukningsrätten på sin skog genom nyckelbiotoperna, på analys av de nyckelbiotoper som redan identifierats. Dessutom på att avregistrera nyckelbiotoper som i analysen visar sig vara överrepresenterade eller på annat sätt ur nyttosynpunkt inte motsvarar det ingrepp de innebär i ägares nyttjanderätt till egen mark.

Berörda myndigheter måste ges direktiv som understryker att skogsägarnas brukanderätt i möjligaste mån skall skyddas. I stället ska myndigheter i ökad grad verka för att mångbruket av våra skogar utvecklas, med såväl virkesproduktion som naturvårdshänsyn. Myndigheterna och deras personal har därvid att bistå med objektiv, professionell och positiv rådgivning för att hjälpa skogsägare att utveckla sin verksamhet med lönsamhet och bevarad initiativkraft som grund.

Beslut om att skydda delar av en skogsägares mark måste i framtiden fattas endast efter samråd med ägaren och efter att andra alternativ prövats. När sådana beslut tas ska ersättning utgå.

Artskyddsförordningen från år 2007 behöver ses över och skrivas om, vilket regeringen också deklarerade i maj 2018. Härvid är att märka att enstaka lokal förekomst någonstans i landet av icke hotade arter, såsom exempelvis lavskrika, inte rimligen bör utgöra skäl för hindrande av avverkning.

Ett exempel på myndighetsutövande som med rätta kan uppfattas som godtyckligt, är att hindra markanvändning genom åberopande av att på just den aktuella platsen finns en i Sverige inte akut hotad art men som där befinner sig vid gränsen av sitt utbredningsområde. Det torde knappast finnas någon mark i landet som inte hyser åtminstone någon art som befinner sig vid gränsen för sitt utbredningsområde. Sådan argumentation ska inte kunna utgöra skäl för hindrande av markanvändning.

I framtida tolkningar och uppföljningar av internationella konventioner och EU-direktiv behöver Sveriges och dess skogsägares självbestämmande över skogsbruket värnas bättre än hittills.

3 Pågående markanvändning

Begreppet ”pågående markanvändning” är centralt när det gäller rätten till ersättning i samband med att en markägare frångår rätten att bruka sin mark. Kammarkollegiet har hävdade att föryngringsavverkning av fjällnära skogar inte skall betraktas som pågående markanvändning eftersom skogen inte brukats under lång tid och inte brukats med föryngringsavverkning med dagens mekaniserade teknik. Mark- och miljödomstolen vid Umeå tingsrätt gav i januari 2019 skogsägarna rätt. Staten måste därmed betala samma ersättning som vid bildning av naturreservat när ansökan om avverkning av fjällnära skog avslås.

Skogsbruk är en långsiktig verksamhet och det är fullt normalt att det går årtionden mellan olika åtgärder, vilket av naturliga skäl är ännu mer accentuerat i landets kärvaste klimatlägen med dess låga skogstillväxt. I ett annat fall beslöt högsta domstolen i juni 2015 (Mål T 2762-14) att en markägare hade rätt till ersättning när ett naturreservat bildades på strandängar som kunde användas till betesmark men som legat i träda i 40 år.

Skogsbruk på skogsmark, liksom jordbruk på jordbruksmark, ska anses vara pågående markanvändning, tills annan markanvändning formellt beslutats för den aktuella fastigheten eller delen av fastigheten, varvid ersättning till ägaren i normalfallet skall betalas ut.

4 Öka naturvårdens effektivitet

För att öka naturvårdens effektivitet och dess acceptans hos markägare bör andra metoder än totalt skydd alltid övervägas innan beslut tas.

Som Riksrevisionsverket påpekat bör andelen naturvårdsavtal mellan myndigheter och markägare öka. Det innebär att markägaren får betalt för att sköta vissa marker på ett sätt som speciellt gynnar vissa arter och miljöer. Mekanismer för att avveckla skydd av viss skogsmark behöver utarbetas. Enligt nya siffror från Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket är strax under 30 procent av skogsmarken nu undantagen från skogsbruk. Det är en mycket stor areal och totalsiffran behöver knappast öka. I stället bör man nu inrikta sig på omfördelningar, så att vi verkligen skyddar det mest skyddsvärda.

Det behövs sökbara databaser med de områden som skyddats hittills, inklusive nyckelbiotoper, men säkrade för att skydda markägarens integritet. Alla ändringar kring motiv för skydd eller registrering som nyckelbiotop måste vara synliga och i sådana fall även den tidigare motivationen. Sådana databaser är en förutsättning för en väl underbyggd offentlig debatt om skyddet av skog.

Begreppet vardagshänsyn måste åter aktualiseras i debatten om skogsskötseln. Den skogspolitik som grundades 1993 förutsätter att man vid avverkning lämnar gamla träd, död ved, grupper av träd med mera. Därmed skapas ungsogar som betydligt bättre skyddar kontinuiteten mellan den gamla skogen och den kommande.

På landsbygden finns många egenföretagare, som uppger att pappersarbete tar alltmer tid från deras huvudsakliga arbete. För att hålla tillbaka denna utveckling bör för det första skogsfrågor i största möjliga grad hanteras av en enda myndighet, Skogsstyrelsen. För det andra bör alla myndigheter som verkar mot landsbygdsföretagare ha ett tydligt främjandeuppdrag.

Tydliga lagar och regler måste säkerställa att alla markägare behandlas lika, oavsett ansvarig tjänsteman. I dag motiveras ofta inskränkt äganderätt med förekomst eller till och med ”förväntad” förekomst av rödlistade arter, vilket skapar stor osäkerhet. Skydd av natur bör i högre grad inriktas mot konstaterad förekomst av de verkligt sällsynta arterna, främst de inom Rödlistans grupp akut hotade.

Redan i dag arbetar skogsbolagen och länsstyrelserna med att binda samman naturområden över stora områden med vad som kallas grön infrastruktur eller ekologisk landskapsplanering. Denna bör inte omfatta enskilda, mindre markägare.

4 Allemansrätten – nyttjande av naturen på allemansrättens grund måste ske med respekt och hänsyn till den som äger och brukar marken

Allemansrätten är ingen regelrätt lag, utan en sedvanerätt med anor sedan medeltiden och en del av vårt gemensamma kulturarv. Allemansrättens gränser sätts av flera bestämmelser, framför allt i brottsbalken men även miljöbalken. Den ger bland annat rätt till att plocka bär, svamp och torr död ved eller till att tälta en natt utan att fråga markägaren om lov. Syftet med allemansrätten har varit att garantera vår gemensamma tillgång till naturen för eget bruk. Därav följer att den inte innefattar rättigheter för annans näringsidkande än markägarens egna. För att denna sedvanerätt skall kunna leva vidare måste såväl hävdvunna rättigheter som skyldigheter respekteras. Allmänheten

bör alltid vara välkommen i markerna, men var och en måste uppträda med hänsyn till och respekt för såväl naturen som markägarens intressen. Detta ställer krav på samråd och anpassning.

I regeringsformens kapitel om grundläggande fri- och rättigheter står sedan 1994 att ”Alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten”. Dock grundar sig lagligt sett reglerna till största delen på sedvanerätt och tolkning av vissa lagregler som anger vad som är förbjudet; motsatsvis tolkning innebär då att det som inte är förbjudet är tillåtet. Innehållet i allemansrätten utformas även genom prejudicerande domar, av vilka det finns förhållandevis få. Som en följd av detta grundar sig många konflikter mellan markägare och nyttjare i oklarhet om vad allemansrätten exakt omfattar och vad som faller utanför.

5 Illegal bosättning på annans mark

Beträffande bland annat bärplockning har under senare år närmast varje år händelser nått media, där regelrätta läger byggts utan överenskommelse med markägaren och med avsevärda problem för denne som följd. Även kommuner drabbas av olagliga bosättningar, vilket ger upphov till oförutsedda kostnader och tar resurser från kärnverksamheterna.

Mot denna bakgrund måste processen att avhysa illegala ockupanter förenklas och den eventuella kostnaden för avhysningen måste rimligen belasta den som bevisligen begår olagligheten, inte den utsatte. Lagändringar som började gälla den 1 juli 2017 har infört en ny form av särskild handräckning, benämnd avlägsnande. Avlägsnande ska användas vid otillåten bosättning på mark, i en byggnad eller liknande när ägaren vill att personen eller personerna i fråga flyttar. Syftet är att det ska bli enklare för bland annat markägare att få tillbaka sin mark, samtidigt som de som uppehåller sig otillåtet på en plats ska få en rättssäker process. Tidsfristen för avlägsnande beslöts av riksdagen till fem dagar från det att den som bosatt sig utan tillstånd blivit underrättad om verkställigheten, det vill säga att ett avlägsnande ska genomföras. Kronofogdemyndighetens handläggningstid i fråga om verkställighet ska vara tre veckor i stället för fyra från det att handlingarna kom in.

Riksdagen gjorde i samband med behandlingen av lagförslaget fyra tillkännagivanden till regeringen:

1. Regeringen bör senast årsskiftet 2017/2018 ta nödvändiga initiativ till en uppföljning av de nya reglerna.
2. Regeringen bör ta initiativ till att reglerna görs tydligare kring polisens befogenheter att hantera kvarlämnad egendom i samband med ett ingripande mot en otillåten bosättning enligt polislagen.
3. Alla som har identifierats som otillåtna bosättare vid Kronofogdemyndighetens utslag ska ha samma ansvar för kostnader. Regeringen bör återkomma med ett lagförslag om detta.
4. Regeringen bör ta initiativ till att sökandens kostnader för verkställighet, genomförandet av ett avlägsnande, begränsas.

Verkställandet av samtliga dessa tillkännagivanden ska snarast slutföras, undantaget att markägaren i normalfallet inte skall åläggas någon kostnad som föreslaget i punkt 4.

Polisen ska kunna avlägsna människor boende utan tillstånd på annans mark. Avhysning ska kunna begäras och ske omgående med polishjälp, utan föregående beslut av kronofogde, samt utan krav på annan utredning än markägarens identitet och önskemål samt utan kostnad för markägaren.

Naturvårdsverket har fått i uppdrag att utveckla förutsättningarna för friluftslivet genom att ta fram metoder för att kartlägga områden som har betydelse för friluftsliv, utveckla digital information om naturområden och kartlägga vandringsleder. Regeringsuppdraget ska genomföras så att alla människor ges förutsättningar att vistas i naturen och utöva friluftsliv med allemansrätten som grund. Men beträffande områden som är intressanta för friluftsliv främst i tätortsnära natur kan det finnas motstridiga intressen. När friluftaktiviteterna avsevärt försvårar markanvändningen och när intrånget är större än vad som kan anses rymmas inom allemansrätten ska markägarens tillstånd krävas. Det är uppseendeväckande att det i dag endast krävs att anmälan primärt görs till en myndighet utan att markägaren överhuvudtaget behöver känna till att det pågår en planering för friluftsverksamhet som kan beröra hans eller hennes mark.

6 Utnyttjande av annans egendom för kommersiella syften

Det är i dag enligt rättspraxis möjligt att bedriva kommersiell verksamhet på annans mark utan markägares medgivande under förutsättning att verksamheten inte riskerar att innebära skada eller olägenhet. Detta är oacceptabelt. Det bör inte vara möjligt att utan markägarens godkännande vid upprepade tillfällen eller för mer än en mycket kort tid utnyttja annans egendom för ekonomiska syften, bland annat eftersom markägarens möjligheter att förhindra att det uppkommer skador eller att få ersättning för sådana, i dag är mycket begränsade.

7 En allemansrättsbalk behöver införas i svensk lagstiftning

Med anledning av ovan angivna skäl och för att stärka den enskilde markägarens rättsliga ställning bör en allemansrättsbalk införas.

8 Miljöorganisationers talerätt avseende brukande av skog

Sverige har anslutit sig till den så kallade Århuskonventionen som innehåller regler om att allmänheten ska få tillgång till miljöinformation, rätt att delta i större beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor. Enligt konventionen kan miljöorganisationer klassas som allmänhet. Högsta förvaltningsdomstolen har också slagit fast att en miljöorganisation som Naturskyddsföreningen har rätt att överklaga ett tillstånd om avverkning i fjällnära skog, det så kallade Änokfallet år 2014, med hänvisning till Århuskonventionen. Regeringen beslutade i november 2015 att göra en rättslig översyn

av skogsvårdslagstiftningen och att i det sammanhanget bland annat se över möjligheten för miljöorganisationer att begära rättslig prövning i miljöfrågor. Om det införs nya bestämmelser som medför möjlighet till överklaganden enligt skogsvårdslagen öppnar det för att normala skogsbruksåtgärder kan bli föremål för rättslig prövning. Detta i sig skulle öppna för juridisk aktivism från miljöorganisationer med resultatet att rätten att bruka skogen skulle kunna komma att begränsas. Åtgärder såsom omföring av mark från skogsbruk till annan markanvändning omfattas av långtgående prövningar i olika forum, men inte fortsatt skogsbruk, vilket ju kan innefatta plantering, röjning, gallring och slutavverkning. Århuskonventionens intentioner har i Sverige tillämpats för långt, vilket satt en praxis som hotar att skapa stora problem för skogsbrukare. Miljöorganisationer ska därför inte ges möjlighet att ta initiativ till rättslig prövning av beslut som rör normala skogsbruksåtgärder. Sveriges tillämpning av Århuskonventionen behöver även ses över.

9 Strandskyddets regler bör inte innebära inskränkningar i utvecklingen av glest bebyggda områden

Sveriges stränder är en naturtillgång av mycket stort värde. Stränderna längs sjöar och vattendrag, liksom stränderna längs kusterna och skärgårdarna, är mycket betydelsefulla för allmänheten och för det växt- och djurliv, som är beroende av vattenmiljöer. Orter i Sverige utanför de allra största städerna tvingas konkurrera varje dag med dessa för att behålla sina unga och för att kunna attrahera kvalificerad arbetskraft utifrån. Möjligheten till boende eller fritidshus till rimligt pris i attraktiva lägen skulle kunna vara en viktig konkurrensfördel och hjälpa landsbygden att utvecklas. Den gamla strandskyddslagen från år 1952 var däremot direkt skadlig för landsbygden, eftersom den likställde hela Sveriges behov av skyddade stränder. Priserna på befintliga tomter, hus och stugor i attraktiva lägen har som en följd av lagen drivits upp till nivåer som är ouppnåeliga för unga människor.

År 2009 ändrades strandskyddslagstiftningen med syftet att förtydliga bestämmelserna men även att anpassa lagstiftningen till lokala och regionala förhållanden. Syftet att begränsa nybyggnation i områden som riskerar överexploatering kvarstår, men i och med lagändringen fick alla kommuner möjlighet att ge dispens för strandnära områden, med hänvisning till landsbygdsutveckling. Tvärtemot intentionerna har länsstyrelserna dock på många håll i landet beslutat om ett utvidgat strandskydd. Naturvårdsverket konstaterade vid en översyn att det finns stora områden med utvidgat strandskydd utan tydliga angivna motiv. Trots detta har en del länsstyrelser valt att fortsätta driva frågan genom att föreslå en utvidgning av strandskyddet på upp till 300 meter. Detta riskerar att leda till negativa konsekvenser för landsbygdsutveckling, jord- och skogsbruk och besöksnäringen.

Kommuner har i dag möjlighet att peka ut områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen, så kallade LIS-områden, i sina översiktsplaner. Områdena ska vara lämpliga för landsbygdsutveckling och av begränsad omfattning så att strandskyddets syften tillgodoses. Dock har länsstyrelserna möjlighet att överpröva dessa beslut.

Parlamentariska landsbygdskommitténs slutbetänkande För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd (SOU 2017:1) lade fram

ett antal förslag för att minska begränsningar som finns för byggande och utveckling i landsbygderna. Förslagen avser riksintressen, strandskydd och VA-lagstiftningen. Enligt slutbetänkandet ger nuvarande lagregler och propositionstexten om LIS, landsbygdsutveckling i strandnära lägen, utrymme för olika tolkningar och de krav som olika länsstyrelser ställer på kommunerna vid tillämpning av LIS skiljer sig också avsevärt mellan olika län. Vissa länsstyrelser ställer omotiverat höga krav på LIS-områden eller på exempelvis kartläggningar av naturvärden, vilket medför att kommuner med begränsade resurser inte kan svara upp mot dessa krav. Detta var också en slutsats som Strandskyddsdelegationen drog under sitt arbete och som beskrivs i landsbygdskommitténs delbetänkande.

Strandskyddslagen behöver omarbetas eftersom de förändringar som genomfördes 2009 inte har lett till avsett resultat. Grundläggande för omarbetningen bör vara att markägare i normalfallet skall kunna stycka av tomter på egen mark och att såväl bostads- som fritidshus ska kunna uppföras utanför stadsplanerat område inklusive nära vatten, så länge fri passage garanteras längs vattnet och så länge en viss andel av vattendragets stränder lämnas obebyggda.

Det rimliga är att 100 meter ska utgöra det maximala avståndet för strandskydd men att avståndet i normalfallet ska vara något tiotal meter, vilket tillsammans med allemansrätten och övriga skyddsformer i de allra flesta fall ger ett fullt tillräckligt skydd. Viktigare än avstånd mellan bebyggelse och vatten är att bibehålla nuvarande regler om människors rätt till fri passage längs stränder.

Strandskyddet bör i högre grad regleras på kommunal nivå och länsstyrelsernas möjlighet att överpröva utfärdade kommunala bygglov i strandskyddslagen bör begränsas.

Länsstyrelserna bör också ges rollen att i första hand stödja landsbygdsutveckling, inte bromsa den, exempelvis i fråga om strandskydd. Det bör utredas om regionerna som en del av sitt ansvar för regionalt utvecklingsarbete skall ges en tydlig samordnande roll i kommunernas arbete med strandskydd regionalt.

10 Miljöbalkens riksintressen bör begränsas till antal och omfattning

Riksintresseutredningen 2014–15 hade till uppgift att analysera och föreslå förbättringar som är ändamålsenliga och hållbara över tiden och som inte leder till onödiga inskränkningar i användningen av mark- och vattenområden. Enligt utredningen bedömdes hela 46 procent av landets totala yta vara av riksintresse enligt miljöbalken. Trots detta föreslog utredningens betänkande att denna areal skulle utökas genom att väsentliga allmänna intressen kompletteras med ytterligare allmänna intressen. Dessa riksintressen påverkar i högsta grad förutsättningarna för boende och företagande på landsbygden. Därför bör snarare riksintressena först begränsas kraftigt till omfattning och antal. En komplettering med ”väsentliga allmänna intressen” bör först därefter genomföras. Boverket framhåller i en rapport att verket fortsatt är kritiskt till de förslag som framkom i Riksintresseutredningen om systemet med riksintressen. En lång rad motioner och ett flertal betänkanden har därefter lämnats med mål att begränsa riksintressena i antal, göra urvalet av riksintressena mer tydligt, inkludera behovet av boende i riksintressena och att flytta mer inflytande över bebyggelseplanering till kommunerna. Utpekandet av

områden av riksintresse bör ske enbart efter dialog mellan kommuner och regioner och efter en avvägning mot det kommunala plansystemet. Riksintressena bör begränsas till antal och omfattning, till förmån för regional och kommunal självbestämmanderätt och till förmån för anpassning till regionala och kommunala utvecklingsbehov. Länsstyrelserna bör ges rollen att i första hand stödja landsbygdsutveckling snarare än att bromsa den, som exemplifierat ovan i fråga om riksintressen.

11 Ersättningsformer vid bildandet av vattenskyddsområden

Dricksvattenutredningen (SOU 2016:032) belyste problemen med bildande av vattenskyddsområden. Det ställs höga hälso- och säkerhetskrav på produktion och distribution av allmänt dricksvatten. De framtida perspektiven, med ökande risker beträffande tillgång på rent dricksvatten, gör det nödvändigt för kommunerna att långsiktigt skydda och förvalta strategiska dricksvattenförekomster. Frågan kring ersättningsformerna vid bildandet av vattenskyddsområden behöver utredas vidare. Det är av stor vikt att vattenskyddsområden bildas på ett rättssäkert sätt med skälig ersättning till markägarna.

12 Bevara åkermarken

Svensk åkermark försvinner varje dag till förmån för nya vägar, köpcentrum och bostäder. Det är naturligt att städer och byar utvecklas, men bebyggd åkermark är inte lätt att återställa och bebyggelse kan oftast förläggas till andra platser än till förstklassig åkermark. I exempelvis Danmark klassas åkermark som riksintresse och i Norge finns en tydlig nationell målsättning att värna åkermarken. Till detta kommer att jordbruksmarker av olika slag ofta är mycket artrika och att många arter som utrotats i Sverige eller riskerar att utrotas är beroende av jordbruksmarker präglade av äldre brukningsmetoder.

Många kommuner väljer i dag i sina översiktsplaner för framtida expansionsbehov att förlägga bebyggelse till åkermark. Dessa översiktsplaner lägger en död hand över utvecklingen av lantbruket i de områden som drabbas och det finns exempel på mark som legat i kommunal markreserv i över 50 år till ingen nytta.

Det ska därför tas fram en nationell strategi för en långsiktigt hållbar användning av åkermark, där särskilt värdefull åkermark ska kunna skyddas för framtiden.

13 Jordförvärvslagen bör ej ändras beträffande olika ägandeformer

Den nuvarande gränsdragningen mellan privat ägande respektive ägande av företag är viktig. De inskränkningar i äganderätten som jordförvärvslagen innebär har befunnits motiverade för att åstadkomma mer rationella brukningsenheter inom jord- och skogsbruket för att upprätthålla balansen mellan olika ägarkategorier och för att gynna lokal bosättning och sysselsättning i glesbygd. Många känner oro för att en ändring i jordför-

värvslagen skulle leda till svårigheter för exempelvis lokalt boende att hävda sig gentemot bolag vid köp av skogs- och jordbruksfastigheter. Andelen lokalt boende markägare har minskat länge. Den nuvarande utformningen av jordförvärvslagen bör därför inte ändras på sätt som ytterligare minskar lokalt boendes möjligheter att konkurrera vid markköp.

14 Lättnader avseende besittningsskydd för vissa sidoarrenden och för korta arrenden

Det är vanligt att jordbruksverksamhet bedrivs på arrenderad mark. En naturlig följd av jordbrukets strukturrationalisering är att produktionen ökas genom att lantbrukarna arrenderar ytterligare mark. Arrendeavtalets längd och arrendeavgiftens storlek påverkar bland annat långsiktigheten i brukandet och om investeringar görs i markförbättrande åtgärder. Enligt den nuvarande arrendelagstiftningen omfattas gårdsarrenden och sidoarrenden med längre arrendetid än ett år av besittningsskydd. Det innebär att det kan vara svårt för jordägaren att säga upp arrendeavtalet. Det kan därmed också leda till att jordägaren inte är villig att ingå arrendeavtal som är längre än ett år.

Tomträtts- och arrendeutredningen har i sitt slutbetänkande (SOU 2014:32) bland annat lämnat förslag när det gäller sidoarrendatorns besittningsskydd. Utredningen föreslår att samtliga tidsbestämda sidoarrenden ska omfattas av besittningsskydd. För att balansen mellan jordägare och arrendator inte ska påverkas av införandet av besittningsskydd även för arrenden med kortare arrendetid föreslår utredningen samtidigt en viss uppluckring av besittningsskyddet för vissa sidoarrenden.

Civilutskottets betänkande 2017/18:CU18 avslog samtliga motioner om förändringar.

Sidoarrenden bör med kortare upplåtelseid i enlighet med Tomträtts- och arrendeutredningens förslag ges ett svagare besittningsskydd.

Mats Nordberg (SD)

Martin Kinnunen (SD)

Yasmine Eriksson (SD)

Eric Palmqvist (SD)

Mattias Bäckström Johansson (SD)

Staffan Eklöf (SD)

Runar Filper (SD)

Staffan Eklöf (SD)

Tobias Andersson (SD)

Josef Fransson (SD)

Mats Nordberg (SD)